

УДК 378.147

НАУКОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Мартинів О.М.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Досліджено, що формування культури здоров'язбереження майбутніх фахівців є цілісним, цілеспрямованим процесом, що зумовлений сукупністю зовнішніх і внутрішніх чинників. Цей процес передбачає забезпечення гармонійного психічного, фізичного, духовного розвитку особистості студента. Процес формування культури здоров'язбереження майбутніх фахівців є результатом реалізації багатьох міждисциплінарних зв'язків і взаємодій. Інтеграція навчального матеріалу як основа формування культури здоров'язбереження передбачає його побудову за принципом логічних узагальнень у послідовному або паралельному вивченні кількох дисциплін. Міждисциплінарна інтеграція передбачає формування здатності студентів до логічного мислення при обранні оптимальних особистісних стратегій ведення здорового способу життя, розвитку культури здоров'язбереження та відповідальності за якість власного здоров'я.

Ключові слова: студенти, майбутні фахівці, культура здоров'язбереження, міждисциплінарна інтеграція, міждисциплінарні зв'язки.

Постановка проблеми. У сучасних умовах соціальної нестабільності, активізації впливу динамічних процесів та негативних чинників на життя та здоров'я людини значно підвищується роль освіти, спрямованої на збереження здоров'я та забезпечення стійкого гармонійного розвитку молоді з високим рівнем культури здоров'язбереження. Сучасні соціально-економічні умови, екологічна ситуація в Україні, низький рівень культури харчування, валеологічних знань, культури безпечної життєдіяльності, безконфліктного спілкування, малорухливий спосіб життя та ін. зумовлюють виникнення функціональних порушень в організмі, хронічних захворювань внутрішніх органів, порушення постави, що водночас є результатом низького рівня культури здоров'язбереження населення. За таких умов актуалізується проблема формування

культури здоров'язбереження майбутніх фахівців ще під час навчання у ВНЗ, що дасть їм змогу залишатися фізично й психологічно здоровою людиною [6, с. 44].

Одним із пріоритетних напрямів освіти називають інтегративні процеси, що означено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні. Окреслені тенденції вказують на те, що сучасний етап розвитку освіти характеризується взаємопроникненням змісту багатьох наук для досягнення конкретної мети. Особливо це стосується проблеми формування культури здоров'язбереження майбутнього фахівця, оскільки жодна навчальна дисципліна самостійно не спроможна сформувати досліджуваний феномен. Саме інтегрований підхід може забезпечити:

– формування у студентів цілісної системи знань стосовно проблем здоров'язбереження;

– набуття студентами навичок способів діяльності й досвіду, що демонструватиме здатність майбутнього фахівця застосовувати отримані знання й уміння в напрямі збереження та зміцнення здоров'я, попередження виникнення професійного стресу, профілактики синдрому «професійного вигорання», обґрунтування способів гармонізації їхнього внутрішнього світу;

– формування особистісних позитивних ставлень до вирішення проблеми дотримання здорового способу життя, які зумовлюють готовність студента здійснювати конкретну і цілеспрямовану діяльність у напрямі професійного здоров'язбереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що науковці досліджували різні аспекти інтеграції змісту загальної та професійної освіти (О. Вознюк, М. Дмитриченко, С. Клепко, К. Левківська, Н. Перезовнюк), міждисциплінарні зв'язки у фаховій підготовці (Т. Бугеря, І. Воробйова, Н. Гриценко, Л. Ковальчук), розглядаючи інтеграцію як провідну тенденцію сучасного наукового пізнання (М. Іванчук) та ін.

Водночас, теоретичний аналіз наукових праць і практичного досвіду використання інтеграційного підходу в закладах вищої освіти свідчить, що проблема використання міждисциплінарної інтеграції у процесі формування культури здоров'язбереження майбутніх фахівців залишилася поза межами уваги дослідників, що дає змогу виокремити це питання як **не вирішену раніше частину загальної проблеми**.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є уточнення сутності таких основних понять, як «інтеграція» та «міждисциплінарна інтеграція», щоб розширити наукову основу формування культури здоров'язбереження майбутніх фахівців на засадах міждисциплінарної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Засадничі основи концепції міждисциплінарної інтеграції в освіті визначені Дж. Дьюї. У контексті психолого-педагогічного обґрунтування дидактичної значущості міжпредметних зв'язків міждисциплінарна інтеграція найбільш повно розглядалася К. Ушинським, який вважав, що знання та ідеї, які складають основу різних наук, повинні органічно створювати різнобічний погляд на світ і життя. Це положення К. Ушинського можна вважати поступальним кроком до розробки теорії міжпредметних зв'язків [8, с. 195], яка нині означається науковцями як міждисциплінарна інтеграція.

На основі історико-феноменологічного аналізу науковцями виокремлено три етапи інтеграційних процесів в освіті ХХ ст. Перший етап (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.) пов'язаний з розвитком ідеї «трудової школи» і характеризує його як концептуальне поєднання принципів предметності та комплексності. Другий етап (50-70-ті рр. ХХ ст.) реалізації міжпредметних зв'язків свідчить про логіку використання принципів предметності та міжпредметності. Третій етап – 80-90-ті рр. ХХ ст. – характеризується тим, що поняття «міжпредметні зв'язки» поступово втрачає своє значення і поступається місцем дефініції «інтеграція» [6].

Інтеграція (від лат. *integratio* – поповнення, відновлення) – об'єднання в ціле будь-яких окремих частин. Дослідження інтеграції сприяли формуванню наукової теорії в педагогіці – «дидактичної

інтегративної», яка вивчає закономірності інтеграції знань і дозволяє виокремити своєрідні закони, за якими реалізується даний процес:

– корелятивності (здатність елементів інтеграції до узгодженої взаємодії);

– імперативності (поява якісно нових властивостей у результаті інтеграції);

– доповнювальності (зародження диференціації внаслідок інтеграції) [5], що свідчить про комплексність у реалізації різних наукових підходів (системного, інтегративного, диференціального, комплексного та ін.).

У філософському енциклопедичному словнику інтеграція визначається як «певний аспект процесу розвитку, пов'язаний з об'єднанням у ціле раніше розрізаних частин та елементів». Енциклопедія освіти визначає інтегративний підхід у навчанні, як такий, що веде до інтеграції його змісту, тобто доцільного об'єднання окремих елементів у цілісність. Результатом інтегративного підходу можуть бути цілісність знань різних рівнів – про дійсність; про природу з тієї чи іншої освітньої галузі, предмета, курсу, розділу, теми [4, с. 356]. Використання інтегративного підходу базується на принципах міждисциплінарної інтеграції, що сприяє цілеспрямованому підсиленню зв'язків між різними навчальними дисциплінами: орієнтація навчання на сьогоденні вимоги суспільного розвитку; формування цілісної системи знань, єдиної картини світу, наукового світогляду; поєднання інтегративного й диференційованого підходів до навчання; безперервність освіти та її вихід на рівень професійної освіти [5].

Науковці виокремлюють різні види міжпредметних зв'язків відповідно до їхньої функції:

1) використання раніше засвоєних понять під час вивчення змісту іншої дисципліни;

2) забезпечення наступності і перспективності в розвитку понять;

3) забезпечення єдності в інтерпретації наукових понять;

4) недопущення дублювання у формулюванні тлумачення одних і тих самих понять у процесі вивчення різних дисциплін;

5) систематизація й узагальнення понять.

На думку Н. Гриценко, щоб об'єднати навчальний матеріал у певну цілісну систему, необхідно визначити взаємозалежності між навчальними дисциплінами, розкрити міжпредметні зв'язки, виокрепивши три рівні дидактичної інтеграції різних навчальних дисциплін:

– I рівень – міждисциплінарна інтеграція в навчальному процесі; цей рівень окреслюється поняттям «міжпредметний зв'язок»;

– II рівень – це синтез взаємопов'язаних наук на основі однієї з них (базової). Кожна наука зберігає власний предмет, свої концептуальні основи, тобто має свій науковий статус;

– III рівень – так званий рівень доцільності, що завершується формуванням нової навчальної дисципліни, яка має інтегрований характер і свій предмет вивчення [3, с. 25].

Теоретичний аналіз поняття «інтеграція» дає змогу у контексті нашого дослідження визначити її як максимально ефективне поєднання елементів навчально-виховного процесу для оптимізації формування культури здоров'язбереження майбутніх фахівців. Під міждисциплінарною інте-

грацією розуміємо взаємне проникнення змісту різних навчальних дисциплін і створення єдиного освітнього здоров'язберігаючого середовища шляхом використання інноваційних педагогічних методів, засобів і організаційних форм навчання, що складають основу здоров'язбережувальних технологій і забезпечать формування високого рівня культури здоров'язбереження студентів. Цілісний, інтегративний характер формування культури здоров'язбереження майбутніх фахівців визначається також і технологічним підходом до опанування навчальними дисциплінами [7, с. 102-104], що передбачає: визначення очікуваних результатів навчання, зумовлених його цілями, і базується на обґрунтуванні змісту навчання, виборі педагогічно доцільної структури (послідовності) вивчення змісту, засобів досягнення, контролю часу і рівня оволодіння студентами відповідним досліджуванним феноменом [6].

Формування культури здоров'язбереження майбутніх фахівців є цілісним, цілеспрямованим процесом, що зумовлений сукупністю зовнішніх і внутрішніх чинників, які створюють причини й дієву силу становлення та розвитку цього феномену, і є результатом багатьох міждисциплінарних зв'язків і взаємодій. Науковці доводять, що на здоров'я студентів найбільше впливає низка чинників, пов'язаних із навчанням у вищому освітньому закладі, а саме: загальні умови навчання, проживання в гуртожитках, організація відпочинку, занять фізичною культурою та спортом, харчування тощо. Здоров'я є показником їхньої культури та зрілості як соціальних суб'єктів держави [1, с. 218]. Тому розв'язання проблеми збереження здоров'я майбутніх фахівців на державному рівні потребує врахування та інтеграції таких груп чинників:

- *правових* – ухвалення законів, нормативних актів, що підтверджують право громадян України на здоров'я і регламентують механізми його реалізації;

- *соціально-економічних* – реалізація видів і форм участі та забезпечення відповідальності різних ланок соціально-економічної структури у формуванні, збереженні та зміцненні здоров'я молоді, створення й дотримання нормативних умов у професійній діяльності;

- *юридичних* – забезпечення соціальної безпеки, захищеності особи від злочинів, що загрожують життю і здоров'ю громадян;

- *медичних* – проведення моніторингу стану здоров'я, розроблення медико-гігієнічних і медико-соціальних аспектів формування здорового способу життя майбутніх фахівців, ефективна первинна, вторинна та третинна профілактика захворювань;

- *освітньо-виховних* – формування життєвого пріоритету здоров'я, виховання мотивації майбутніх фахівців щодо важливості здорового способу життя, оволодіння сучасними технологіями збереження та зміцнення здоров'я;

- *культурологічних* – формування культури здоров'я, організація здорового дозвілля, відродження національних традицій і звичаїв збереження та зміцнення здоров'я;

- *екологічних* – раціональне природокористування з урахуванням темпів відтворення природних ресурсів й оптимального для здоров'я людини стану довкілля [2, с. 105–106].

У наших попередніх дослідженнях [6] узагальнено, що міждисциплінарна інтеграція як основа формування культури здоров'язбереження майбутніх фахівців виконує низку важливих функцій:

- освітня функція передбачає підвищення науковості та доступності навчання основам ведення здорового способу життя, поліпшення пізнавальної активності студентів щодо опанування методів зняття стресу як одного із здоров'яруйнівних факторів у кризових професійних і життєвих ситуаціях;

- виховна функція полягає у наступному: підвищенні інтересу студентів до опанування культури здоров'язбереження; глибшому розкритті певних явищ у фаховій діяльності, які можуть спричинити негативний вплив на здоров'я майбутнього фахівця; стимулюванні низки позитивних якостей особистості (валеологічність, спортивна гігієнічність тощо); переконанні студентів у користності різнопрофільних знань (з філософії, історії української культури, валеології, безпеки життєдіяльності, фізичного виховання та ін.), що сприятимуть формуванню культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації; вихованні допитливості та потягу до нових знань з питань здоров'язбережувальної діяльності;

- розвивальна функція сприяє формуванню у студентів уміння узагальнювати способи дій, що у майбутньому забезпечать можливість ефективного здоров'язбереження майбутнього фахівця (фізичні вправи, дихальні техніки тощо); розвитку міждисциплінарних умінь і навичок, пам'яті, оперативності використання знань стосовно збереження здоров'я в умовах здоров'яруйнівного професійного середовища, шляхом використання логічного мислення;

- психологічна функція забезпечує розширення уявлень щодо здоров'ятворчого сенсу професійної підготовки, активне створення асоціативних систем та образу здорової особистості;

- методологічна функція має на меті забезпечити використання викладачем системи методів і прийомів для підвищення науково-теоретичного рівня викладання дисциплін, зміст яких побудовано на засадах міждисциплінарної інтеграції, що оптимізуватиме процес формування культури здоров'язбереження майбутніх фахівців під час навчання у ВНЗ;

- організаційна функція – передбачає усунення дублювання навчального матеріалу під час вивчення різних дисциплін, на основі впровадження нових форм навчання студентів, що призведе до економії навчального часу і реалізації інтегративного підходу до формування у них культури здоров'язбереження [6].

Дослідним шляхом перевірено, що міждисциплінарна інтеграція у формуванні культури здоров'язбереження в професійній підготовці майбутніх фахівців передбачає визначення розвинених зв'язків між:

- філософським розумінням сутності здоров'я та проблем здоров'язбереження (дисципліна «Філософія»);

- знаннями у галузі збереження, формування та зміцнення здоров'я в історичному аспекті (дисципліна «Історія української культури») та на сучасному етапі (дисципліна «Безпека життєдіяльності»);

– глибокою взаємодією знань із практичним втіленням в оздоровчу діяльність на заняттях з «Фізичного виховання».

Таким чином окреслюється необхідність не лише передавати студентам знання з теорії і практики збереження та зміцнення здоров'я шляхом дотримання здорового способу життя, не лише сформувати у них певний комплекс особистісних навичок, умінь із програмування, організації та оцінювання своєї здорової життєдіяльності, а й показати їм реальні взаємозв'язки між різними структурними частинами такого феномену як культура здоров'язбереження, що спонукатиме студентів до ініціативності й активності у виконанні оздоровчих заходів.

Структура міждисциплінарної інтеграції має певні особливості, оскільки базується на поєднанні елементів дещо іншої природи, ніж, наприклад, складові основ однієї дисципліни. У таких умовах майбутнім фахівцям, як правило, доводиться мати справу не з окремими предметними знаннями, а з комплексом різнопредметних знань, які мають різнорідні властивості. Ці властивості залежать не лише від окремих складових змісту певної дисципліни, а й від способу об'єднання її елементів знань у конкретні системи: зміна мети чи способу взаємозв'язків між окремими поняттями (навіть якщо вони складаються з однакових елементів) змінює загальні властивості та структуру всієї системи знань, що підкреслює важливість системного підходу в міждисциплінарній інтеграції.

Отже, елементи знань стосовно здоров'я та його збереження, навіть якщо вони є основою певної дисципліни, не дають змоги сформувати загальну картину здоров'язбережувальної діяльності, що є показником сформованості культури здоров'язбереження. Звідси випливає, що міждисциплінарна інтеграція дасть змогу студентам більш осмислено вивчати всі навчальні дисципліни, оскільки студенти бачитимуть місце та призначення кожного елемента знань у напрямі формування культури здоров'язбереження. Високий

рівень сформованості досліджуваного феномену неможливо забезпечити, якщо майбутні фахівці не усвідомлюють сутності процесу чи поняття, які вивчаються, та перспектив використання набутих знань на практиці. А це спостерігається за відсутності єдності інтерпретації спорідненого навчального матеріалу з різних дисциплін стосовно культури здоров'язбереження [6].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Формування культури здоров'язбереження майбутніх фахівців передбачає виконання системи інтегрованих заходів, що забезпечують гармонійний психічний, фізичний, духовний розвиток особистості студента, попередження захворювань, а також діяльність, спрямовану на збереження і зміцнення його здоров'я. Ґрунтуватися такий процес має на забезпеченні міждисциплінарної інтеграції, реалізація якої сприятиме усвідомленню студентами важливості своєчасного зміцнення і підтримання свого здоров'я, потреби в дотриманні правил ведення здорового способу життя, розуміння доцільності здоров'язберігаючих дій, ставлення до свого здоров'я як до важливої цінності життя. Інтеграція навчального матеріалу як основа формування культури здоров'язбереження передбачає його побудову за принципом логічних узагальнень у послідовному або паралельному вивченні кількох дисциплін, що потребує теоретичного аналізу та вдосконалення, узагальнення та систематизації їхнього змісту. Міждисциплінарна інтеграція передбачає формування здатності студентів до логічного мислення при обранні оптимальних особистісних стратегій ведення здорового способу життя, розвитку культури здоров'язбереження та відповідальності за якість власного здоров'я.

Перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку вбачаємо у розробці методичного забезпечення для використання міждисциплінарної інтеграції у формуванні культури здоров'язбереження майбутніх фахівців.

Список літератури:

1. Башавець Н. А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Башавець Наталія Андріївна. – Одеса, 2012. – 555 с.
2. Бобрицька В. І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Валентина Іванівна Бобрицька. – К., 2006 – 480 с.
3. Гриценко Н. О. Інтеграція предметів природничо-математичного циклу в умовах профільного навчання / Н. О. Гриценко // Завуч. – 2007. – № 21 (315). – С. 25–26.
4. Енциклопедія освіти / [гол. редактор В. Г. Кремень] / Акад. пед. наук України. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Козловська І. М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Ірина Михайлівна Козловська. – К., 2001. – 464 с.
6. Мартинів О. М. Формування культури здоров'язбереження студентів економічних спеціальностей на засадах міждисциплінарної інтеграції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Мартинів Олег Михайлович. – Тернопіль, 2015. – 274 с.
7. Мельничук І. М. Актуальність проблеми формування культури здоров'язбереження у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців / І. М. Мельничук // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2012. – № 24. – С. 101–104.
8. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: в 2 т. / К. Д. Ушинський. – К.: Рад. шк., 1983. – Т. 1. – С. 192–417.

Мартынив О.М.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

НАУЧНЫЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В ФОРМИРОВАНИИ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕЖЕНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Аннотация

Исследовано, что формирование культуры здоровьесбережения будущих специалистов является целостным, целенаправленным процессом, который обусловлен совокупностью внешних и внутренних факторов. Этот процесс предусматривает обеспечение гармоничного психического, физического, духовного развития личности студента. Процесс формирования культуры здоровьесбережения будущих специалистов является результатом реализации многих междисциплинарных связей и взаимодействий. Интеграция учебного материала как основа формирования культуры здоровьесбережения предусматривает его построение по принципу логических обобщений в последовательном или параллельном изучении нескольких дисциплин. Междисциплинарная интеграция предусматривает формирование способности студентов к логическому мышлению при выборе оптимальных личностных стратегий ведения здорового способа жизни, развития культуры здоровьесбережения и ответственности за качество собственного здоровья.

Ключевые слова: студенты, будущие специалисты, культура здоровьесбережения, междисциплинарная интеграция, междисциплинарные связи.

Martyniv O.M.

Ivan Franko National University of Lviv

SCIENTIFIC BASIS OF USING INTERDISCIPLINARY INTEGRATION WITHIN FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS' HEALTH SAVING CULTURE

Summary

It is studied that the formation of the health saving culture of future specialists is holistic, goal-oriented process, which is due to a set of external and internal factors. This process provides for harmonious mental, physical and spiritual development of the student's personality. The formation of future specialists health saving culture is the result of the implementation of many interdisciplinary connections and interactions. Integration of training material as a basis for creating the health saving culture involves its building on the basis of logical generalizations within series or parallel study of several disciplines. Interdisciplinary integration involves the formation of students' ability to think logically in choosing the best personal strategy, way of healthy living, development of health saving culture and responsibility for the quality of their health.

Keywords: students, future specialists, health saving culture, interdisciplinary integration, interdisciplinary connections.